

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

ZAKLJUČNA STROKOVNA NALOGA VISOKE POSLOVNE ŠOLE

**KORELACIJA MED UTAJO DAVKOV IN SOCIALNIM
STANDARDOM V EU**

Ljubljana, september 2016

SAŠA GRADIŠAR

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Saša Gradišar, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtorica predloženega dela z naslovom Korelacija med utajo davkov in socialnim standardom v EU, pripravljenega v sodelovanju s svetovalko dr. Sandro Damijan

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravila samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobila vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označila;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnala v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobila soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne _____

Podpis študentke: _____

KAZALO

UVOD	1
1 DAVČNI SPORAZUM IN DAVČNA UTAJA.....	1
1.1 Utaja davkov	2
1.2 Opredelitev davčne utaje	3
1.3 Motivi in posledice davčne utaje	4
2 DAVČNA MORALA	5
2.1 Kulturni vpliv na davčno utajo	7
2.2 Socio-demografske spremenljivke.....	8
2.2.1 Starost	8
2.2.2 Spol.....	9
2.2.3 Izobrazba	9
2.2.4 Zaposlitev	10
2.2.5 Religioznost.....	11
2.2.6 Pripadnost domovini.....	11
3 OPREDELITEV SOCIALNEGA STATUSA V EU	11
4 DEJAVNIKI, S KATERIMI LAHKO PREPREČIMO DAVČNO UTAJO	12
4.1 Načelo smotrnosti in razumljivosti	13
4.2 Načelo preglednosti in predvidljivosti.....	14
4.3 Načelo participacije	14
4.4 Načelo pravičnosti	14
5 PRIMERJAVA MED DAVČO UTAJO IN SOCIALNIM STATUSOM.....	14
SKLEP	20
LITERATURA IN VIRI	21

KAZALO TABEL

Tabela 1: Vpliv ranga na davčno (ne) moralo	7
Tabela 2: Vpliv starosti, spola in izobrazbe na davčno moralo v izbranih državah	9
Tabela 3: Vpliv zakonskega stanu, zaposlitvenega statusa, ekonomskega položaja	10
Tabela 4: Davčni primanjkljaj po državah članicah EU za leto 2013	15
Tabela 5: Prag revščine in SERNDD za države članice EU	16

KAZALO SLIK

Slika 1: Povezava med pragom revščine in SERNDD	17
Slika 2: Povezava med pragom revščine in davčnim primanjkljaje	18
Slika 3: Povezava med SERNDD in davčnim primanjkljaje glede na skupna davčno obveznost ...	19

UVOD

V svojem delu bom govorila o korelaciji davčne utaje s socialnim statusom v državah Evropske Unije (v nadaljevanju EU). Problem davčne utaje je prisoten v vseh državah. S problematiko se strokovnjaki ukvarjajo v vseh družbenih razmerah in ekonomskih sistemih. Načrtna utaja davkov prinaša negativne posledice tako celotni družbi, kot posameznemu davkoplačevalcu. Utajevalci zmanjšujejo davčno breme s tako imenovanimi »luknjami v zakonu«, nezakonito utajo davkov, določenih načinov pa ne moremo umestiti v nobeno izmed omenjenih kategorij.

Velik del raziskovanja in iskanja načinov za zmanjševanje davčne utaje je poznavanje t.i. davčne morale, ki sodi pod območje raziskovanja ekonomske psihologije oziroma socialnih ved. Na davčno moralo vpliva veliko dejavnikov, ki jih bom predstavila preko socio-demografskih spremenljivk. Mnogo avtorjev tudi ugotavlja, da davčno obnašanje in davčna morala varirata v skladu s kulturnim razlikovanjem (različne vrednote, socialne norme in odnos). Na davčno obnašanje torej poleg očitnega zastrašilnega faktorja plačevanja kazni vplivajo tudi drugi faktorji.

Socialni standard je mesto posameznika v družbi, ki ga določajo ekonomsko stanje, moč in ugled. Na tem mestu se bom ravnala po klasifikaciji, ki sta jo v svoji raziskavi uporabila Alm in Torgler (2003), tj. klasifikacija socialnih razredov, ki temelji na ekonomskem stanju posameznika: nižji razred, nižji srednji razred, višji srednji razred ali višji razred. Klasifikacija, ki temelji na izobrazbi posameznika (nižja, srednja ali višja izobrazba), je primerljiva z ekonomskim stanjem in daje enake rezultate, zato bom v svojem delu socialne razrede delila glede na ekonomsko in izobrazbeno stanje.

1 DAVČNI SPORAZUM IN DAVČNA UTAJA

Velika pozornost se na finančnem področju namenjena ravno davkom, saj le-ti predstavljajo eno najpomembnejših oblik fiskalnih prihodkov. Glogovšek (1993, str. 23) davek opredeljuje z naslednjimi besedami: »Davek opredeljujemo kot denarno dajatev fizičnih in pravnih oseb. Država ga pobira po sili zakona brez direktne protidajatve, z namenom, da zadovoljuje kolektivne potrebe in da je na tej osnovi mogoče gospodarsko in socialno intervenirati.« Glede na njegovo definicijo lahko sklepamo, da se davčni utajevalci ne zavedajo kolektivne potrebe po davku in čutijo zakonsko obvezo plačevanja davkov kot prisilo v katero sami niso privolili. V skladu s tem Žibert (1993, str. 78) definira davek takole: »Davek je prisilna dajatev, kar pomeni, da morajo subjekti, ki jih zakon določi, plačevati davek. Država odreja davek z vso suverenostjo in avtoriteto, kar daje davkom značaj prisile.« Davek je dajatev brez direktne protivrednosti, zato je povsem razumljiv negativni odnos državljanov do plačevanja davkov.

Nasprotje davkov so na primer prispevki, pri katerih zavezanec pričakuje neko neposredno korist. Davek je splošno oblikatoren, kar pomeni, da je odgovornost vseh fizičnih in pravnih oseb (Jezernik, 2006, str. 7). Določen je s strani pravnih organov in se razlikuje od države do države.

Ločimo ožje in širše pojmovanje davkov (Jezernik, 2006, str. 7):

- Ožje pojmovanje zajema:
 - dohodnino,
 - donosnino, rentnino,
 - davek na dodano vrednost,
 - davek od dobička pravnih oseb,
 - premoženjski davek (davek na nepremičnine in premičnine, ...).
- Širše pojmovanje poleg davkov zajema še:
 - davek na porabo (carina, trošarina, ...),
 - prispevek za socialno varnost.

1.1 Utaja davkov

Utaja davkov je rastoč problem v skoraj vseh državah sveta, vendar pa empirične raziskave kažejo, da večina državljanov plača več davkov, kot je to predvidel tradicionalen ekonomski pristop (Torgler, 2003, str. 409).

Glede na Slovar slovenskega knjižnega jezika (1997, str. 1477) je splošna definicija davčne utaje opredeljena kot neustrezno posredovanje podatkov, po katerih naj bi se odmerila prava višina davkov. Del proračunskega prihodka je prikrit javnim oblastem. Vprašanje ostaja ali se to dogaja namenoma ali od davkoplačevalcev nihče zares ne zahteva, da prijavijo svojo davčno obveznost.

Z davčno utajo bi lahko definirali navzkrižje med davkoplačevalci in državnimi organi, ki so zadolženi za urejanje davkov. Z utajo prekrškar prikrajša svojo državo in s tem družbo za njene davčne prihodke. Problem neplačevanja davkov je prisoten predvsem v državah Srednje in Vzhodne Evrope, kjer doživljajo preobrazbo na vseh družbenih področjih.

Zaradi davčnega odpora, ki se pojavlja kot davčna utaja, ugotavljajo strokovnjaki veliko škodo na gospodarskem in narodnem nivoju (Pernek, Škof, Kobal & Rožič, 1999, str. 83). Davčna utaja rezultira v nizkem letnem proračunu, kar je v navzkrižju s ciljem obdavčevanja. Škodo se mora zato reševati z drugimi prejemki, posojili ali varčevanjem. Prav tako davčna utaja krši načelo davčne pravičnosti, kar pomeni, da morajo davkoplačevalci z višjimi dohodki plačati več davkov. V primeru enakomernih davčnih

obremenitev na posameznika, je obremenitev v splošnem enaka (davek na dodano vrednost in davek iz dobička). V primeru naraščajoče stopnje pa so davčne obremenitve odvisne od višine davčne osnove (dohodnina).

Pri davčnih utajah ločimo objektivno in subjektivno stanje davčne utaje. Objektivno stanje je jasno usmerjeno ciljno dejanje davčnega zavezanca, ki želi rezultate v profitu. Pri tem uporablja različne metode, ki se vse, kot nesprejemljiva dejanja, odražajo v zniževanju plačila davkov in neupravičenem pridobivanju davčnih ugodnosti. Bolj poglobljeno podoba utaj dobimo s pogledom na subjektivno stanje utaj, kjer se osredotočimo na osebne razloge utajevalca. Tu se vprašamo ali je storilec ravnal z namero ali brez vednosti. Davčni zavezanec mora poznati vse okoliščine dejanja, v nasprotnem primeru lahko trdimo, da je bila utaja izvedena iz malomarnosti oziroma nepazljivosti, kar pa je še vedno prekršek (Hleb & Rozman, 1998, str. 369–371).

Odtegnitev davkov od države sodi v kazensko kategorijo, kršitev pa pogosto ostaja neodkrita. Lahko rečemo, da davčni zavezanec meni, da si zasluži manjše plačevanje davkov in tako zagreši utajo, vendar se verjetno istočasno zaveda možnosti kazni (Emeršič, 2007, str. 10).

V primeru, da davčna napoved ni pravilna, nepopolna, izračuni niso v skladu z realnostjo in zavajajo, takrat tudi govorimo o davčni utaji (Bohinc, Bratina, & Pivka, 1998, str. 59). Ker plačujemo davke po zakonski obvezi, moramo vsa dejstva podati davčnemu organu ob točno predpisanem obdobju, zato štejemo za utajo že začasno zadrževanje dejstev (Pernek et al., 1999, str. 15–19).

1.2 Opredelitev davčne utaje

Utajo davkov lahko razdelimo na dve področji, in sicer (Čokelc, 1998, str. 272):

- Zakonsko dovoljeno neplačevanje davkov, kjer davčni zavezanec izkoristi vse legalne načine, ki zmanjšajo plačilo davkov. To so lahko:
 - pomanjkljivosti oziroma tako imenovane »luknje« v davčnih zakonih, s pomočjo katerih si davčni zavezanci zmanjšajo plačilo. Država poskuša te pomanjkljivosti odpraviti s spremembo zakonov, vendar nekatere države uporabijo načelo avtonomnega prava. S tem povzročijo spremembo definicije davčne obveznosti in posledica je lahko navzkrižje z zakonom (Jezernik, 2006, str. 8),
 - izraba davčnih olajšav,
 - sprememba statusa davčnega zavezanca (poroka, ločitev, pripojitve družb, sprememba pravne oblike, ...),
 - sprememba dejavnosti, sprememba bivališča davčnega zavezanca ali poslovnega sedeža,

- zmanjšanje davčne obveznosti s prenehanjem uporabe proizvodov z visoko davčno stopnjo ali zamenjava za izdelke z nižjo davčno stopnjo;
- Zakonsko nedovoljeno neplačevanje davkov, ko gre za neustrezno posredovanje podatkov o odmerjanju prave višine davkov:
 - delo, ki se med dvema davčnima zavezancema izvede s protiuslugo in brez izdanega računa (npr. frizerske usluge za varstvo otrok),
 - delo, pri katerem plačujemo z gotovino, kjer se ne izda računa in s tem ni evidentirano v poslovnih knjigah in dohodninski napovedi (siva ekonomija),
 - dvojno vodenje poslovnih knjig, ko je v enih vodeni dejanski promet, druge pa so predložene davčnim organom.

Davčne utaje lahko opredelimo tudi s pravnega, ekonomskega in vsebinskega vidika. Naj se osredotočim na vsebinski vidik, ki zavzema finančni in socialno-psihološki vidik. Prej sem govorila o davčni utaji iz malomarnosti, vendar jo moramo kljub temu obravnavati kot namerno obnašanje glede na pravne in družbene norme. Posameznika v utajo vodi lastna notranja motivacija in družbeni vpliv, zato lahko z vsebinskega vidika definiramo utajo kot: »zavestno opravljeno kaznivo dejanje ali opustitev, ki vodi do tega, da država ne prejme pripadajočih davkov, pri čemer vzame utajevalec v zakup možne socialne in zakonske posledice« (Jezernik, 2006, str. 9).

1.3 Motivi in posledice davčne utaje

Davčna morala bo nižja, če zavezanci menijo, da ostali utajujejo davek kadarkoli se jim ponudi priložnost. V nasprotnem primeru bo davčna morala višja, če velja splošno prepričanje v kolektivno sledenje davčnim zakonom. 40 % Francozov in Špancev, 65 % Nemcev in čez 80 % Grkov in Italijanov je prepričanih v kolektivno kršenje davčnih zakonov (Jezernik, 2006, str. 52).

Eden najpomembnejših dejavnikov, ki niža davčno moralo, je prepričanje, da je država ustvarila davčni sistem, ki daje prednost podjetjem, ki so opredeljeni »taktično« politično in s tem ustvarjajo svoj lastni socialni rang (Čokelc & Križman, 2014, str. 54).

Dejavniki odpora do plačevanja davkov so (Skok, 1996, str. 41):

- negativna naravnost davčnega zavezanca do države in njenih zakonov,
- značilnosti progresivnega obdavčevanja dohodkov in stopnja inflacije,
- čustveno kategoriziranje obdavčitve (»pravično-nepravično«),
- mnenje o morali obdavčenja s strani državnih organov,
- razmerje med posrednimi in neposrednimi davki,
- višina davčne obremenitve,

- pravična porazdelitev davčne obremenitve,
- socialne norme,
- osebna usmerjenost,
- »nepravična« poraba sredstev, zbranih z obdavčevanjem,
- sprememba načina obdavčevanja,
- poostreitev davčnega nadzora,
- struktura narodnega gospodarstva in davčnega sistema.

Davčna morala v državi se lahko poveča z manjšo stopnjo tveganja posameznika, kar pomeni, da posameznik, ki si ne drzne obiti državnega davčnega nadzora, v večji meri prispeva k splošni davčni morali. Pod manjše tveganje prav tako sodi strah pred visoko kaznijo, omejenost možnosti neupoštevanja davčnih zakonov in strah pred okoljem, ki bi morda izločil nemoralno davčno dejanje (Čokelc & Križman, 2014, str. 55).

2 DAVČNA MORALA

Davčna morala je družbeni pojav, ki ga je težko razložiti. Da bi razumeli vpliv davčnega sistema, je pomembno, da vemo, kdo izpolnjuje davčno zakonodajo, kot tudi, kdo je ne. Davčna utaja je vse večji problem v skoraj vseh državah. Žal vemo zelo malo o davčnem moralnem sistemu. Ekonomisti gledajo na ta problem kot na racionalno odločitev na podlagi negotovosti, kar pomeni, da je utaja davkov igra na srečo, ki se izplača s plačevanjem nižjih davkov ali v primeru odkritja, s sankcijo (Torgler, 2003, str. 80).

Song in Yarbrough (1978) sta davčno moralo definirala kot »norme obnašanja davkoplačevalcev v njihovem odnosu z državo«. Predlagano je bilo tudi, da na davčno moralo lahko vpliva narava fiskalne izmenjave med davkoplačevalci in državo. Feld in Frey (2002) npr. trdita, da način, kako vsaka država ravna s svojimi davkoplačevalci (to kar državljani dojemajo kot pravično in nepravično), vpliva na davčno moralo. Nekateri tudi trdijo, da večje zaupanje vlade v davkoplačevalce, recipročno prinese večje zaupanje v vlado, kar izboljša tudi davčno moralo (Torgler, 2003, str. 80).

Boljša davčna etika bistveno bolje vpliva na upoštevanje davčnega sistema kot grožnje kaznovanja davčnih utaj. Lahko trdimo, da je davčna etika dobra motivacija pri iskanju legalnih načinov zmanjšanja davčne obveznosti posameznika, čeprav bi si z nelegalno davčno prakso posameznik mogoče priskrbel bolj ugodni končni rezultat (Jezernik, 2003, str. 59). V povezavi s tem sta Smith in Stalans (1991) predstavila nekaj dokazov, da je pozitivna nagrada za pošteno vedenje lahko vzajemno pomembna za davčno moralo. V splošnem pa je pojem davčne morale še vedno predstavljen kot »črna skrinjica«, o čemer ne razpravljamo in ne razmišljamo, kako se pojavi ali kako bi jo bilo potrebno ohraniti. To se navadno dojema kot del meta-preference davkoplačevalcev in se uporablja kot ostanek pri analizi neznanih vplivov na davčne utaje (Feld & Frey, 2002, str. 88–89).

Nekateri raziskovalci menijo, da se težava pojavi že pri zastraševalnih modelih, ki napovedujejo veliko preveč spoštovanja in premalo davčnih utaj (Alm, McClelland & Schulze, 1999; Feld & Frey, 2002). Davkoplačevalci so preprosto vnaprej odločeni, da se ne izogibajo plačevanju in torej niti ne iščejo načinov utaj pri davkih (Alm & Torgler, 2003, str. 1). Tudi Pyle (1991) kritizira predpostavko, da vsi davkoplačevalci iščejo načine utaje, in čeprav se zdi, da vse možnosti kažejo v prid utajevalcev, ne razmišljajo vsi na ta način, velika večina zavezancev se obnaša pošteno. Če so vrednote davkoplačevalcev pod vplivom kulturnih norm, z različnimi družbenimi institucijami, ki delujejo kot ovire in se gibljejo med različnimi državami, potem je lahko davčna morala pomembna determinanta v raziskovanju davčne utaje in drugih oblik vedenja. Vendar pa je izolacija tovrstnih razlogov za te razlike v davčni morali notorično težka (Torgler, 2003, str. 2).

Ekonomskih pojavov, kot je davčni sistem, ne bi smeli analizirati le s tradicionalnega vidika ekonomije (Torgler, 2003, str. 397). Pomemben dejavnik v ekonomskih teorijah je gotovo poznavanje psihologije davkoplačevalcev in razumevanje kolektivne behavioristike in s tem preučevanje vzrokov za utajo davkov. Pri tem se ni za osredotočati zgolj na ekonomske dejavnike (Veršnik, 2004, str. 18). Velik faktor pri izračunu verjetnosti upoštevanja in spoštovanja davkoplačevalcev pri plačevanju davkov je stopnja podrejenosti vplivu davčne morale. Voljnost do plačevanja davkov ni le stvar trenutne priložnosti, davčnih stopenj in verjetnosti, da bodo odkriti pri utaji in goljufiji (Jezernik, 2006, str. 38).

Glede na odnos med državo, ki je sposobna vzpostaviti dovolj učinkovit sistem davčnih zakonov, in davkoplačevalci, lahko delimo države na tiste z »dobro« davčno mentaliteto in tiste s »slabo«. Dobra davčna mentaliteta ne ustvarja konfliktov med davčnimi zavezanci in davčnim sistemom (Jezernik, 2006, str. 39). Ta meja seveda ni jasno zarisana, predvsem se to vidi v sami praksi sive ekonomije, saj je ločevanje dejanj, ki so zakonsko dovoljena od zakonsko nedovoljenih, težko in včasih nejasno. Težave pri presoji davčnih kršitev s strani javnosti predstavlja moralna brezbržnost. Zanimivo je, da kljub davčnim prekrškom, posameznik ne izgubi moralnega ugleda, kot če davčna utaja v resnici ne bi sodila v polje kršitve. Velikokrat se takšno dejanje celo na tiho spoštuje kot drzno prekanost. V državah, kjer je taka miselnost del večine, lahko karakteriziramo s »slabo« mentaliteto. Še več, davčni zavezanec, s »slabo« davčno mentaliteto, meni da so davki tatvina posamezniku, morda nima izoblikovanega smisla za skupnost, saj njegova mentaliteta ne dojema davkov kot posredno sodelovanje celotne države za obče dobro. Nasprotno davčni zavezanec z »dobro« davčno mentaliteto vidi smisel v delovanju za skupnost in ne gleda le na svojo osebno korist in to pozitivno vpliva na njegovo davčno moralo. Seveda taka razdelitev prikazuje le dva radikalna pola (Čokelc, 2001, str. 206).

Vpliv stopnje davčne morale na višino pobranih davkov se kaže v tem, ali davkoplačevalci v pravilnem obsegu poravnajo svoje davčne obveznosti do države ali ne. Visoka stopnja davčne morale ni nujno pokazatelj visoke razvitosti davčnega sistema. Lahko bi

pričakovali, da bo stopnja višja v bolj razvitih davčnih sistemih in obratno. Primer države z visoko razvitim davčnim sistemom je Italija, ki kljub temu spada v visok rang davčne nemoralnosti (Jezernik, 2006, str. 39).

Tabela 1: Vpliv ranga na davčno (ne) moralo

Rang*	Države
17	Italija
14	Francija
12	Španija, Belgija
9	Nemčija, Avstrija, Nizozemska
6	ZDA, Kanada, Japonska, Irska
4	Norveška, Švedska, Finska, Velika Britanija
1	Švica

Legenda: *Višji rang pomeni nižjo moralo.

Vir: A. Jezernik, Davčne utaje in davčna morala, 2006, str. 42.

Najvišja stopnja davčne morale se kaže v Švici. Glede na Frey (v Alm & Torgler, 2003, str. 14) naj bi bil razlog močna demokratična tradicija v Evropi, kjer so davkoplačevalci tretirani kot državljani z obsežnimi pravicami in obveznostmi. V nižji rang davčne (ne) morale sodijo predvsem države Severne Evrope (Nemčija, Avstrija, Nizozemska, Norveška, Švedska, Finska, Velika Britanija, Irska), za razliko od romanskih držav (Italija, Francija, Španija). Izjema sta Belgija in Švica, ki imata obe romanske in severnjaške regije v svojem teritoriju.

Moralne vrednote davkoplačevalca so očitno močan faktor pri odločanju med legalno in nelegalno prakso v davčnem sistemu. Možnosti, ki moralno niso sprejemljive, ponavadi niso zavestno izbrane. Kazenska gronja ima zato manjši pozitivni učinek na zmanjšanje davčne utaje, kot že v osnovi davčna morala posameznika. Davčne rednote omejujejo alternativno iskanje možnosti zmanjševanja davčne obveznosti (Jezernik, 2003, str. 60).

2.1 Kulturni vpliv na davčno utajo

Alm in Torgler ugotavljata, da je bilo v zadnjih letih narejenih veliko študij, ki raziskujejo vprašanje, ali se vrednote, socialne norme in davčno obnašanje razlikujejo od države do države in ali imajo merljive učinke na gospodarsko obnašanje. Eno od področij, kjer so tovrstne študije še posebej pomembne, je področje izpolnjevanja davčne obveznosti, kjer preko ekonomskih modelov, teorij in eksperimentov primerjajo rezultate med izbranimi državami in socialnim standardom znotraj njih. Vendar pa izsledki teh raziskav podajo le razdrobljene rezultate na vlogo davčne morale na področju davčne skladnosti. Da bi

rezultate povezala kar se da logično skupaj, sta Alm in Torgler uporabila sistem »the World Values Survey«, ki vsebuje informacije o posameznikih v širokem spektru držav. To je le eden od primerov analiz. Njihovi rezultati kažejo, da imajo v Zruženih Državah Amerike najvišjo davčno moralo v vseh državah, ki jim sledita Avstrija in Švica. Ugotovili so tudi, da v teh državah obstaja močno negativna korelacija med velikostjo sive ekonomije in stopnjo davčne morale (Alm & Torgler, 2003, str. 2).

Nekateri raziskovalci (Alm & Torgler, 2003, str. 13) so našli višjo davčno nemoralnost v romanskih državah, kot so Francija, Italija in Španija, v primerjavi z drugimi evropskimi državami. V severnih evropskih državah (v nasprotju z večino katoliških držav na jugu) so verski organi in država v veliki meri last ene osebe. Kazniva dejanja zoper državo bi bila zato tudi verska dejanja in posledično greh (Torgler, 2003, str. 6). Po drugi strani pa Torgler glede na analizo, ki jo je izvedel v svoji doktorski disertaciji, pravi, da utaja davkov ni vedno pogojena s kulturnim ozadjem, vendar pa se vseeno kaže visoka stopnja kontinuitete v večjih sistemih kulture.

2.2 Socio-demografske spremenljivke

Med različnimi državami in kulturami so opazne razlike kar se tiče prakse davčne utaje in dojemanja davčnega sistema pri posameznikih, vendar je ključni faktor demografija posameznika. Pri Američanih je recimo pogon odgovornosti in zaupanja do davčnega sistema občutek in praksa recipročnosti, medtem ko v Rusiji in Južni Afriki zaupanje do sistema poganja prijaznost (Alm & Torgler, 2003, str. 4).

Torgler je v svoji doktorski disertaciji opravil analizo davčne morale v izbranih evropskih državah (Jezernik, 2006, str. 45). Analizo je opravil glede na izbrane spremenljivke (starost, spol, izobrazba, zaposlitev, samozaposlitev, zaposlitev za nedoločen čas, religioznost, pripadnost domovini) in opazoval njihov vpliv na davčno moralo davčnih zavezancev. Vpliv spremenljivk je prikazan v Tabeli 2 in Tabeli 3.

2.2.1 Starost

Socialni psiholog Tittle (1980) trdi, da so starejši ljudje bolj občutljivi na grožnje in sankcije. Poleg tega so morda v preteklih letih pridobili večji družbeni delež, kot so materialne dobrine, status in močnejšo odvisnost od drugih. Večinoma je ocenjeno, da je višja starost močno povezana z višjo davčno moralo ali davčno disciplino (Torgler, 2003, str. 52). Kot prikazuje Tabela 2, višja starost v veliki meri ali vsaj delno vpliva na davčno moralo v večini evropskih držav.

2.2.2 Spol

Podobno tudi socialno-psihološke raziskave kažejo, da so ženske bolj zanesljive in manj samostojne kot moški (Tittle, 1980). Vendar pa raziskava temelji na tradicionalni ženski vlogi. Današnja ženska generacija, ki je bolj neodvisna, bi imela manjšo davčno moralo. Druga možnost je, da si ženske bolj upajo tvegati kot moški. Rezultati kažejo tudi, da imajo poročene ženske v mnogih primerih znatno višjo davčno moralo in davčno usklajenost kot moški (Torgler, 2003, str. 45). V Tabeli 2 lahko vidimo, da spol v večini držav vpliva na davčno obnašanje.

2.2.3 Izobrazba

Izobraževanje je povezano z znanjem zavezanca o davčni zakonodaji. Bolj izobraženi davkoplačevalci naj bi imeli več znanja o davčni zakonodaji in fiskalnih povezavah, so bolj seznanjeni z ugodnostmi in storitvami države, kar pozitivno vpliva na davkoplačevalce v Švici, ne vpliva pa na davkoplačevalce v Belgiji in Veliki Britaniji (Tabela 2). Po drugi strani pa se visoko izobraženi davkoplačevalci verjetno bolj zavedajo pomanjkljivosti svoje države in morebitnih davčnih nepravilnosti, kar lahko vidimo v državah kot so Nemčija in deloma Španija. Poleg tega so lahko manj pripravljeni sodelovati, ker bolje razumejo možnosti utaj in izogibanja in so morda bolj kritični do načina porabe davčnih prihodkov (Torgler, 2003, str. 55).

Tabela 2: Vpliv starosti, spola in izobrazbe na davčno moralo v izbranih državah

Država	Starost			Spol	Izobrazba
	30–49	50–64	65+		
Evropa	+	+	+	+	
Švica	(±)	(±)	(±)	(±)	+
Nemčija zahod	(-)	(+)	(+)	(+)	-
Nemčija vzhod	+	+	+	+	-
Španija	(-)	(±)	(±)	+	(-)
Belgija	+	+	+	+	(±)
Velika Britanija	(+)	+	+	(+)	(±)
Poljska	+	+	+	+	
Bolgarija	+	+	+	(+)	
Slovenija	+	+	+	+	

Legenda:

+ pozitiven koeficient, ki pomembno vpliva na davčno moralo,

(+), (-) pozitiven oziroma negativen koeficient, ki nima pomembnejšega vpliva na davčno moralo,

(±) pozitiven in negativen koeficient, brez vidnejšega vpliva na davčno moralo.

Vir: A. Jezernik, Davčne utaje in davčna morala, 2006, str. 45.

2.2.4 Zaposlitev

V zvezi s statusom v poklicu je bila posebna pozornost namenjena vprašanju ali imajo samozaposleni davkoplačevalci nižjo davčno moralo kot tisti, ki so s polnim delovnim časom zaposleni pri drugemu delodajalcu. Če upoštevamo povezanost dohodka s poklicem, ki ga posameznik opravlja, imajo v splošnem slabšo davčno mentaliteto samozaposleni, ki v povprečju prejemajo tudi višje dohodke. Prav tako imajo slabšo davčno mentaliteto davčni zavezanci, ki jim veliko pomenijo visok življenjski standard, materialne dobrine in kariera. V splošnem gledano imajo torej davčni zavezanci z višjim prihodkom slabšo davčno moralo (Veršnik, 2004, str. 21).

Kot prikazuje Tabela 3, status samostojnih delavcev negativno vpliva na davčno moralo. Ugotavljanje virov dohodka zaposlenih je lažje, saj pri delodajalcih obstajajo plačilne liste, s pomočjo katerih je lahko brez velikih težav ugotoviti, kdo je prejemnik dohodka in v kakšni višini. Pri skupini samozaposlenih pa je to nekoliko težje, ker sami odgovarjajo za poročanje o dohodku in lahko na različne načine prikrijejo vire prihodkov (Krcnc, 1997, str. 16–17). Glede na stopnjo izobrazbe, tisti z višjo, kažejo več sposobnosti za utajo. V to skupino lahko uvrstimo zdravnike, pravnike, arhitekte, umetnike, športnike.

Tabela 3: Vpliv zakonskega stanu, zaposlitvenega statusa, ekonomskega položaja ter religioznosti na davčno moralo

	Zakonski stan	Zaposlitveni status	Ekonomskega položaja		Religioznost	
Država	Poročen	Samozaposleni	Dohodek	Finančno zadovoljstvo	Obiskovanje cerkve	Verovanje
Evropa	+	+	-	+	+	
Švica	(±)		(+)		+	
Nemčija						
– zahod	+	(-)	-	+	+	+
– vzhod	(+)	-	(-)			
Španija	(+)	(+)	(+)		(+)	
Belgija	+	-		+	+	
Velika Britanija	(+)	(-)	(+)	+	+	+
Poljska	(±)					
Bolgarija	(+)	(-)				
Slovenija	(+)	-				

Legenda:

+ pozitiven koeficient, ki pomembno vpliva na davčno moralo,

(+), (-) pozitiven oziroma negativen koeficient, ki nima pomembnejšega vpliva na davčno moralo,

(±) pozitiven in negativen koeficient, brez vidnejšega vpliva na davčno moralo.

Vir: A. Jezernik, Davčne utaje in davčna morala, 2006, str. 45.

Hiter propad institucionalnih struktur proizvaja vakuum v mnogih državah, ki mu sledijo veliki socialni stroški, zlasti v smislu slabše dohodkovne neenakosti in stopnje revščine in slabih institucionalnih pogojev, ki temeljijo na negotovih stroških in visokih transakcijah (Torgler, 2003, str. 55).

Glede na različne preference tveganja lahko prihodki povečajo ali zmanjšajo davčno moralo. Iz vidika davčne utaje lahko predpostavljamo, da si bodo davkoplačevalci z višjimi prihodki v državah s progresivno davčno stopnjo z utajo poskušali povrniti ali prihraniti več denarja, davkoplačevalci z nižjim dohodkom pa po drugi strani nočejo tvegati in s tem kršiti davčnih zakonov. Zato ne preseneča, da empirične ugotovitve kažejo mešano sliko. Če pogledamo statistiko, obstaja težnja, da višji dohodek vodi v nižjo davčno moralo (Torgler, 2003, str. 56).

2.2.5 Religioznost

Religioznost je bila v Torglerjevi raziskavi določena glede na pogostost obiska religiozne institucije prebivalcev (Jezernik, 2006, str. 45). Glede na Tabelo 3 lahko sklepamo, da obiskovanje cerkve in verovanje pozitivno vpliva na davčno moralo, vsaj v Švici, Nemčiji, Španiji, Belgiji in Veliki Britaniji. Tovrstne institucije lahko v skupnosti proizvajajo bodisi pozitiven pritisk (višja moralna drža), bodisi negativen pritisk (slaba vest).

2.2.6 Pripadnost domovini

Glede na Torglerjevo raziskavo vidimo, da je pripadnost domovini močan faktor pri merjenju davčne morale. Višja stopnja pripadnosti domovini, pomeni boljšo davčno moralo (Torgler, 2003, str. 51–65). Vendar se moramo zavedati, da pripadnost domovini ni isto kot pripadnost nacionalni državi. Enačenje z domovino je neodvisno od enačenja z državo (Rus & Toš, 2005, str. 117). Glede na razskave o geografski identiteti v Evropi, vidimo da se 66 % od raziskovane populacije identificira s krajem ali regijo, v kateri bivajo, in le 25% z nacionalno državo oziroma domovino.

Pripadnost Evropi je pri vprašanih iz 14 evropskih držav zelo majhna. Najvišjo pripadnost je zaslediti v Franciji (15 %), Italiji (13 %), na Nizozemskem in Hrvaškem (12 %) ter na Švedskem (10 %). Najnižjo pripadnost Evropi pa najdemo na Poljskem (3 %), Irskem in v Nemčiji (4 %), na Madžarskem in v Sloveniji (6 %), v Avstriji ter na Finskem in Češkem (8 %) (Jezernik, 2006, str. 48).

3 OPREDELITEV SOCIALNEGA STATUSA V EU

Alm in Torgler sta v svoji študiji primerjave Španije in Združenih Držav Amerike opredelila gospodarski status glede na finančne prihodke posameznikov, kamor so se

umestili sami. Kategorije so bile sledeče: nižji razred, delavni razred, nižji srednji razred, višji srednji razred in višji razred. Te kategorije so služile kot spremenljivke v meritvi vpliva na davčno moralo. V povprečju ima najnižji socialni razred najvišjo davčno moralo. Kot alternativo sta uporabila podobno spremenljivko, izobrazbo, in jo razvrstila na več kategorij: višja izobrazba, srednja izobrazba in nižja izobrazba (Alm & Torgler, 2003, str. 12). Uporaba alternativne spremenljivke od leta 1999 do 2000 kaže enake težnje kot uporaba gospodarskega statusa – najnižje izobraženi imajo torej najvišjo davčno moralo.

Ocena za obdobje 1999–2000 z uporabo spremenljivke izobraževanja namesto gospodarskega razreda kaže enake težnje kot v drugih letih; to pomeni, da imajo posamezniki z najnižjo izobrazbo najvišjo davčno moralo. Ženske v primerjavi z moškimi in starejši posamezniki v primerjavi z mlajšimi imajo prav tako običajno višjo davčno moralo, ampak koeficienti na ženske in starost niso statistično značilni pri vseh ocenah. Stan bi lahko vplival na pravno ali nezakonito obnašanje; odvisno, v kolikšni meri so posamezniki omejeni z njihovimi socialnimi omrežji (Tittle, 1980) – taka omejitev lahko vpliva na davčno moralo. Vendar pa lahko zakonski status vpliva na davčni sistem zaradi drugačnih davčnih pravil med zakonskimi pari in samskimi. Dokazi iz Združenih držav Amerike in Španije v vseh tabelah kažejo, da imajo poročeni ljudje višjo davčno moralo kot samski.

Če povzamem to primerjalno študijo, je davčna morala v Španiji precej nižja kot v Združenih državah Amerike. Gotovo je, da ima delo s podatki raziskave to pomanjkljivost, da ne moremo nadzorovati takšnih tradicionalnih dejavnikov, kot je revizijska verjetnost (ker ni znana za vsakega posameznika) in razmerje globe (ker je ta enaka za vse posameznike v državi). In ker nimamo podrobnih podatkov o dohodku vsakega posameznika, tega ni moč vključiti.

4 DEJAVNIKI, S KATERIMI LAHKO PREPREČIMO DAVČNO UTAJO

Torgler se sprašuje ali lahko s poenostavitvijo davčnega sistema zmanjšamo možnost davčne utaje in ali je kompleksnost davčnega sistema sploh povezana z davčno utajo. Kompleksnost sistema je splošen problem v davčnih reformah. Dober davčni sistem bi moral biti jasen in preprost za razumevanje. Kompleksnost lahko rezultira v nenamernemu odklonu, če ima davkoplačevalec težave pri izpolnjevanju davčnih obrazcev. Preprost davčni sistem bi zmanjšal porabo časa, ki ga davkoplačevalec nameni raziskovanju in izpolnjevanju davčnih obveznosti. Tukaj pride do težav predvsem pri kategoriji nižje izobrazbe, saj je morda ta skupina manj poučena na področju davčne skladnosti. Torgler predlaga nekaj eksperimentov na tem področju, saj bi rezultati morda lahko pojasnili stopnjo utaje davkov in njihove vzroke (Torgler, 2003).

Nepošten davčni sistem lahko okrepi racionalizacijo goljufije. Različne študije so analizirale odnos med davčno utajo in zaznavo nepravilnosti v davčnih sistemih. Raziskave kažejo, da pomanjkanje enakopravnosti v menjalnem razmerju ustvarja občutek stiske, zlasti za žrtve. Davčno utajo je mogoče obravnavati kot reakcijo na vzpostavitev pravičnosti (Adams, 1965).

Kot omeni Jezernik v svojem delu, nekateri avtorji, kot so Eva Jonas, Klaus Heine in Dieter Frey v svojih analizah podajajo nekaj konkretnih predlogov, s katerimi lahko države izboljšajo odnos svojih državljanov do izpolnjevanja davčnih obveznosti in s tem povečajo njihovo davčno moralo. Navajajo štiri skupine načel, katerih uresničitev izboljšuje odnos davčnih zavezancev do obdavčitve oziroma veča pozitivno davčno miselnost. To so načelo smotrnosti in razumljivosti, načelo preglednosti in predvidljivosti, načelo participacije ter načelo pravičnosti (Jezernik, 2006, str. 60). V nadaljevanju bom vsakega od njih na kratko opisala.

4.1 Načelo smotrnosti in razumljivosti

Pozitiven odnos do davkov je povezan s pozitivnim odnosom do države in s tem njenih zakonov. V kolikor davčni zavezanci čutijo povezanost s svojo državo in celotno kolektivno zavestjo, plačevanje davkov nima negativne konotacije in ne igra vloge obremenitve.

Zato je pozitivna spodbuda k zaupanju v državne institucije pomemben faktor pri preprečevanju davčne utaje. Z zaupanjem v vlado, pravni in davčni sistem ter sodišče, je večja verjetnost, da bo večji del družbe želel upoštevati davčni sistem. Začetek legalne davčne prakse je pozitivno delo države oziroma dobro delujoče institucije (šolski sistem, vojska, pravni sistem, parlament, policija, socialne službe, cerkev, tisk, večja podjetja, sindikat) (Jezernik, 2003, str. 52). Ena pomembnih institucij je parlament. Raziskave kažejo, da večje zaupanje v parlament države prinese višjo davčno moralo in bolj pozitivno naravnost do lastne davčne obveznosti. Parlament je tisti, ki odloča o davčnih zakonih in o distribuciji pobranega denarja (Jezernik, 2003, str. 53).

S tem državljani lažje sprejmejo plačevanje davkov za smotrno, kar je zelo pomemben dejavnik. Na to lahko vpliva seznanitev in izobrazba ljudi o smislu javnega dohodka. Posamezniki, ki živijo po načelu odgovornega družbenega človeka, razumejo, da se brez obdavčitve potrebe skupnosti kot celote ne bi mogle zadovoljiti. Manjše skupnosti imajo praviloma bolj učinkovit občutek za pomembnost lastnega prispevka. Prav tako k davčni morali pomembno prispeva občutek, da kot posameznik profitira od obdavčitve in vlaganja v skupnost (Jezernik, 2006, str. 60).

4.2 Načelo preglednosti in predvidljivosti

Ker se največkrat zgodi, da državljani nimajo kvalitetnega pregleda nad davčnim sistemom in porabo javnega denarja, to vodi k negativnim predstavam o davkih in niso naklonjeni plačevanju le-teh. Poleg tega morajo biti državljani seznanjeni z davčno zakonodajo. Morajo vedeti, kaj se bo za njih v prihodnje spremenilo, ali se bo njihova davčna obremenitev sčasoma povečala ali zmanjšala (Jezernik, 2006, str. 60).

4.3 Načelo participacije

Javni izdatki se štejejo za pravično nadomestilo za plačane davke, če so davčni zavezanci soudeleženi pri sprejemanju odločitev o javni porabi. Za boljšo predstavo o dogajanju davkoplačevalskega denarja bi morali davkoplačevalci imeti boljšo predstavo o tem, kako njihov prispevek pripomore k celotni državi. Poleg tega bi verjetno informacije o negativnih posledicah davčne utaje prav tako vplivale na načelo participacije. Pomembno je, da ima posameznik možnost soodločanja pri porabi davkoplačevalskega denarja oziroma ima občutek, da lahko participira ali dejansko je vključen v odločitev. V Švici, v kantonih, kjer imajo državljani veliko možnosti političnega sodelovanja, so davčne utaje manjše (Veršnik, 2004).

4.4 Načelo pravičnosti

Za spodbudo pozitivne davčne mentalitete je pomembno poskrbeti za uravnoteženost davčnih obremenitev med posamezniki. Davkoplačevalci se namreč vedno primerjajo med sabo. Če posameznik meni, da je njegovo davčno breme večje od bremena drugih, potem bo njegov interes za plačevanje davkov upadel (Veršnik, 2004). Davčni zavezanci težijo k vzpostavitvi pravičnih menjalnih razmerij. Prav tako negativno na legalno participacijo pri davkoplačevanju vpliva verjetje, da ima nekdo drug ali skupina ljudi večji privilegij in varnost pri davčni utaji in njenih posledicah.

5 PRIMERJAVA MED DAVČO UTAJO IN SOCIALNIM STATUSOM

Za analizo korelacije med davčno utajo in socialnim statusom sem zbrala podatke o posameznih državah članicah EU za leto 2013. Davčni primanjkljaj sicer ni direkten indikator davčne utaje, vendar so davčne utaje največji del celotnega problema, zato je davčni primanjkljaj najboljši možni indikator (Tabela 4). Podatki o davčnem primanjkljaju so prikazani v spodnji tabeli.

Tabela 4: Davčni primanjkljaj po državah članicah EU za leto 2013

Država	Zbrani davki (mil. EUR)	Davčni primanjkljaj (mil. EUR)	Davčni primanjkljaj V VTTL*
Avstrija	26.915	3.468	13
Belgija	30.991	4.970	16
Bolgarija	3.956	604	15
Češka	15.235	4.241	28
Danska	26.436	2.566	10
Estonija	1.664	301	18
Finska	19.746	2.831	14
Francija	172.739	32.233	19
Nemčija	216.830	26.910	12
Grčija	24.790	9.763	39
Madžarska	12.216	3.700	30
Irska	10.890	1.108	10
Italija	134.691	3.614	27
Latvija	2.322	954	41
Litva	3.795	1.352	36
Luksemburg	3.242	551	17
Malta	541	21	4
Norveška	45.622	4.012	9
Poljska	35.253	5.410	15
Portugalska	16.999	2.764	16
Romunija	21.760	10.348	48
Slovaška	7.484	2.773	37
Slovenija	3.375	326	10
Španija	71.744	15.197	21
Švedska	37.542	932	2
Velika Britanija	150.064	19.487	13

Legenda: * VTTL - VAT total tax liability (Skupna davčna obveznost)

Vir: Eurostat, Fight against fraud, 2013a, str. 34.

Tabela 4 prikazuje davčni primanjkljaj držav Evropske Unije iz leta 2013. Največji primanjkljaj se je pokazal v Romuniji s 48 odstotki, najmanjši na Švedskem z 2 odstotkoma. Slovenija je imela 10 odstotni primanjkljaj in s tem sodi med države z manjšim primanjkljajem.

Oceno socialnega standarda sem izvedla z dvema kriterijema, ki sem ju med seboj tudi primerjala. Prvi kriterij je število prebivalcev na pragu revščine, drugi kriterij pa je srednji

ekvivalent razpoložljivega neto dohodka (v nadaljevanju SERNDD). SERNDD pokaže, koliko finančnih virov je na voljo povprečnemu državljanu posamezne države članice EU. V prvem koraku sem opravila primerjavo med pragom revščine in SERNDD.

Za primerjavo obeh podatkov sem uporabila programsko orodje Excel in funkcijo *CORREL()*, ki nam izračuna korelacijo med dvema spremenljivkama. V kolikor je koeficient korelacije okoli 0, pomeni, da med spremenljivkama ni povezave. Če je koeficient med 0,5 in 1, pomeni, da obstaja močna povezava med obema spremenljivkama. Če pa je koeficient negativen, obstaja obratna povezava – z zmanjševanjem ene spremenljivke se druga veča. V kolikor bom z analizo ugotovila, da je koeficient povezav med davčnim primanjkljajem in obema cenilkama socialnega statusa večja od 0,5 oziroma manjša od -0,5, bom sklepala, da obstaja močna povezava med socialnim statusom in utajo davkov (davčnim primanjkljajem). V Tabeli 5 je prikazana povezava med pragom revščine in SERNDD.

Tabela 5: Prag revščine in SERNDD za države članice EU

Država	Prag revščine [%]	SERNDD*
Avstrija	14,9	20251
Belgija	21,0	17960
Bolgarija	49,1	5712
Češka	15,3	9907
Danska	18,9	18537
Estonija	23,1	7337
Finska	17,9	17667
Francija	19,3	18044
Nemčija	19,9	18258
Grčija	31,0	11481
Madžarska	31,0	6983
Irska	29,9	16176
Italija	28,2	15514
Latvija	40,4	5666
Litva	33,4	6165
Luksemburg	16,8	26668
Malta	21,4	13931
Norveška	14,6	18877
Poljska	27,2	8207
Portugalska	24,4	9537
Romunija	40,3	3599
Slovaška	20,6	8856
Slovenija	19,3	14187
Španija	27,0	12894

se nadaljuje

Tabela 5: Prag revščine in SERNDD za države članice EU (nad.)

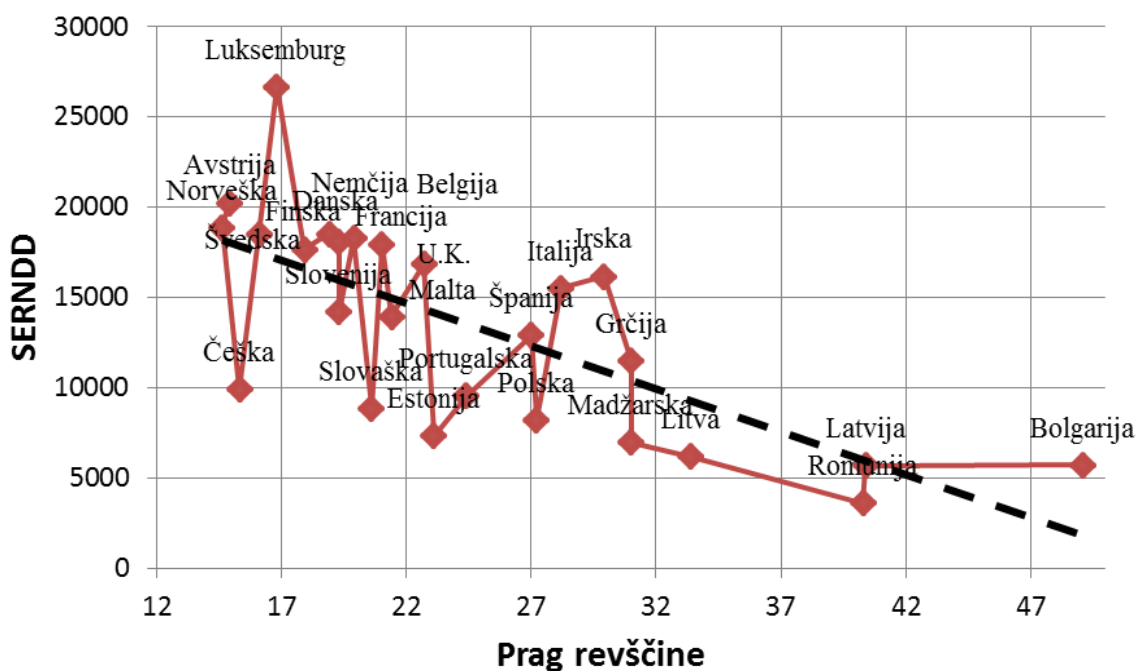
Švedska	16,1	18503
Velika Britanija	22,7	16856

Legenda: * SERNDD - Srednji ekvivalent razpoložljivega neto dohodka

Vir: Eurostat, *European social statistics*, 2013b, str. 178–183.

Vrednosti iz Tabele 5 prikazujejo prag revščine in SERNDD za nekatere države članice EU. Iz pregleda podatkov lahko sklepamo, da je pri višjem pragu revščine SERNDD nižji. Vendar moramo za potrditev opraviti analizo. Podatke sem v naslednjem koraku uporabila za iskanje povezave med pragom revščine in SERNDD.

Slika 1: Povezava med pragom revščine in SERNDD

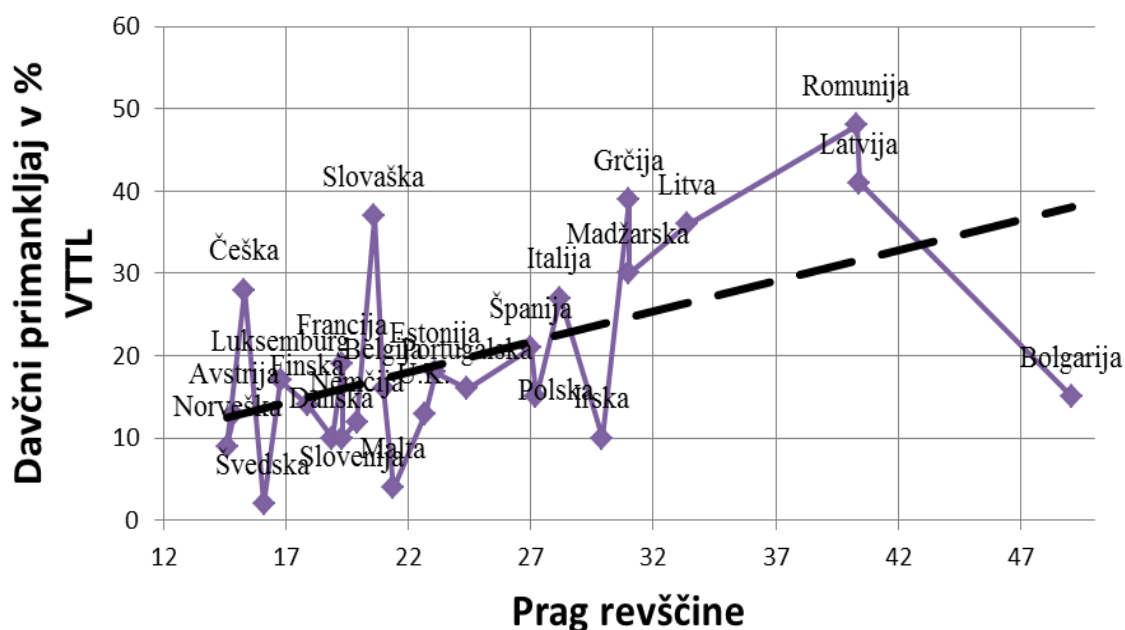

Na Sliki 1 je prikazana povezava med pragom revščine in SERNDD. Iz podatkov je razvidno, da se z višanjem praga revščine SERNDD znižuje. Izračunan korelacijski koeficient je $C_1 = -0,720$, kar pomeni, da je med dejavnikoma močna obratna korelacija. Z višanjem praga revščine se torej niža srednji razpoložljiv neto dohodek.

Največje odstopanje od prilagojene linije predstavljata Luksemburg in Češka. Luksemburg ima v EU največji SERNDD, vendar ima presenetljivo prag revščine višji v primerjavi s Češko. Torej ima, navkljub najvišjim prihodkom državljanov v EU, relativno visok prag

revščine. Češka ima po drugi strani podpovprečen SERNDD glede na ostale članice EU, vendar enega najnižjih pragov revščine. Ostale države od prilagojene premice ne odstopajo in dokazujejo povezanost med pragom revščine in SERNDD.

Slika 2: Povezava med pragom revščine in davčnim primanjkljaje glede na skupna davčno obveznost.

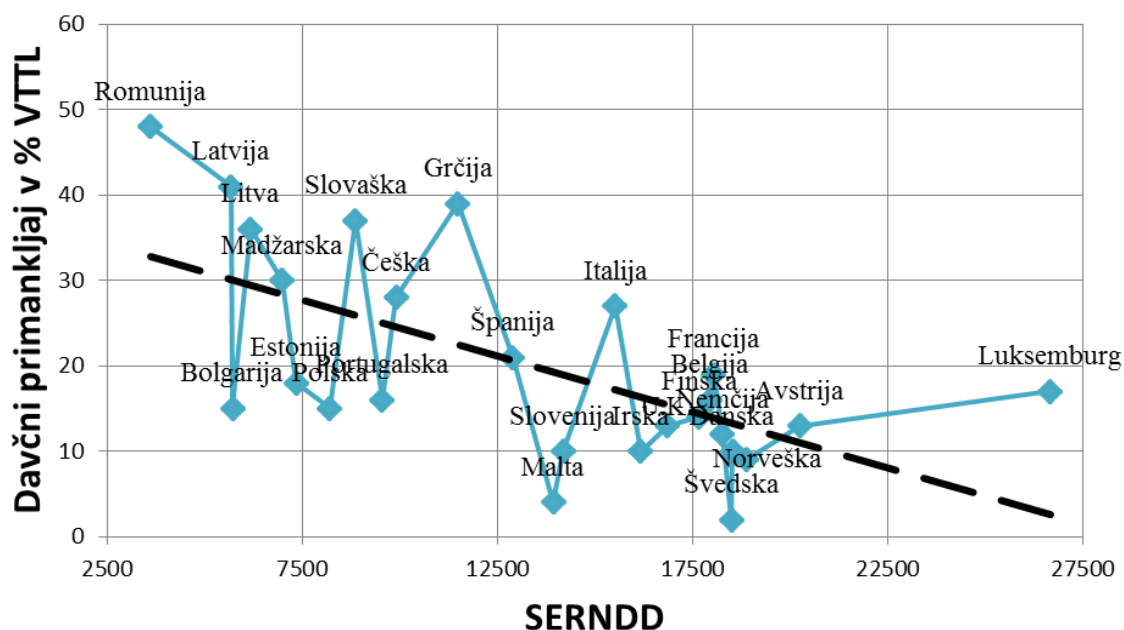

Na Sliki 2 je prikazana povezava med pragom revščine in davčnim primanjkljajem v %. Izračunan korelacijski koeficient je $C_2 = 0,538$. Obstaja srednje močna povezava med pragom revščine in davčnim primanjkljajem, ki je predvsem posledica davčnih utaj.

Od prilagojene premice najbolj odstopa Bolgarija z izrazito visokim pragom revščine, vendar povprečnim davčnim primanjkljajem. Vzrok za to je lahko vestnost državljanov Bolgarije pri plačevanju davkov ali način zbiranja in računanja davčnega primanjkljaja, ki ni kompatibilen z ostalimi članicami EU. Druga izstopajoča država je Slovaška, ki ima nizek prag revščine, vendar znaša davčni primanjkljaj skoraj 40 %. Torej predstavlja eno izmed držav, ki ne kaže povezave med pragom revščine in davčnim primanjkljajem. Največji davčni primanjkljaj je v Romuniji in Latviji, za katerega lahko trdimo, da ima povezavo s pragom revščine. Ostale države EU ne odstopajo od prilagojene premice in prikazujejo močno povezavo med pragom revščine in davčno utajo.

Na Sliki 3 je prikazana povezava med SERNDD in davčnim primanjkljajem v %. Izračunan korelacijski koeficient je $C_3 = -0,62909$. Gre za močno obratno korelacijo med davčnim primanjkljajem in SERNDD. Z večanjem SERNDD se torej manjša davčni primanjkljaj.

Slika 3: Povezava med SERNDD in davčnim primanjkljajem glede na skupno davčno obveznost

Največje odstopanje od prilagojene premice predstavljajo Romunija, Bolgarija, Grčija, Malta in Luksemburg. Vendar v primerjavi s prejšnjima dvema analizama, nobena država močno ne izstopa iz povprečja. Zato lahko iz rezultatov opravljene analize sklepam, da obstaja povezava med davčnim primanjkljajem – davčno utajo in finančnim socialnim statusom.

V državah, za katere sem opravila analizo, pa obstajajo tudi izjeme. Najbolj izstopata Luksemburg in Romunija. Te dve državi predstavljata skrajni meji. Na eni strani je Luksemburg, ki kot ustanovna članica EU in z največjim SERNDD, predstavlja vzor in nakazuje smer razvoja držav. Po drugi strani je Romunija postala članica EU leta 2007 in je še v fazi razvoja. To vpliva na prihodke njenih državljanov in tudi davčno moralo – torej večjo utajo davkov.

Najnižji davčni primanjkljaj imata državi Švedska in Malta. Malta velja za davčno oazo in ima zato velik pritok denarja in visok standard. Posledično je bančni in državni sistem urejen do te mere, da do davčnih utaj skoraj ne prihaja. Švedska predstavlja zanimiv primer, ki navkljub relativno visokim davkom, ohranja davčno moralo na visokem nivoju. Tako lahko sklepam tudi, da v kolikor prebivalci države dojemajo državni davčni sistem za dobrega, ne vidijo vzroka za okoriščanje z utajo davkov.

Prav tako sem opazila trend, da imajo države, ki so v EU že dalj časa, podobno razmerje med davčnim primanjkljajem in SERNDD. Ostale države, ki so se EU priključile kasneje,

pa se glede z razvojem in spremembo mentalitete prebivalstva počasi približujejo državam, ki so v EU dalj časa. Torej z vpeljavo višjega standarda v državi, ki je posledica njenega razvoja, se davčne utaje zmanjšujejo.

SKLEP

V prvem delu sem raziskala kaj je davčna utaja, kateri so glavni vplivi na davčno utajo in kaj je davčna morala. V zadnjem delu sem opredelila socialni status v EU in opravila analizo pridobljenih podatkov.

V svoji zaključni nalogi sem želela ugotoviti ali obstaja povezava med socialnim statusom in davčno utajo v državah članicah EU. Ker točne vrednosti davčnih utaj ne moremo vedeti, sem za dober popis izbrala davčni primanjkljaj, ki so ga imele posamezne države leta 2013. Za popis socialnega statusa sem izbrala dva različna dejavnika. Prvi je odstotek ljudi na pragu revščine, drugi pa je srednji ekvivalent razpoložljivega neto dohodka (SERNDD). Oba dejavnika sem med seboj primerjala in ugotovila, da obstaja močna povezava med njima.

Z opravljeno korelacijsko analizo davčnega primanjkljaja, praga revščine ter SERNDD sem ugotovila, da obstaja večja korelacija davčnega primanjkljaja s SERNDD. Obstaja pa tudi močna povezava med davčno utajo in pragom revščine. Zanimiv primer je Bolgarija, ki ima največji prag revščine, obenem pa minimalno utajo davkov. Vendar iz podatkov lahko sklepam, da finančni socialni status ni edini dejavnik, ki vpliva na davčno utajo. V ozadju so tudi drugi socialno-ekonomski vplivi, ki jih ne moremo oziroma jih je težje izmeriti. Ta vpliv se kaže v veliki razpršenosti podatkov na zadnjih dveh grafih. Na davčno utajo torej ne vpliva le premoženje prebivalcev, temveč tudi davčna morala, zakoni in zaupanje prebivalcev v lastno državo.

LITERATURA IN VIRI

1. Adams, C. (1965). *For Good and Evil. The Impact of Taxes on the Course of Civilization*. London: Madison Books.
2. Alm, J., McClelland, G. H. & Schulze, W. D. (1999). Changing the Social Norm of Tax Compliance by Voting. *Kyklos*, 52(2), 141–171.
3. Alm, J., & Torgler, B. (2003). Culture Differences and Tax Morale in the United States and in Europe. *Social Science Research Network*. Najdeno 18. junija 2016 na spletnem naslovu http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=562861
4. Bohinc, R., Bratina, B., & Pivka, H. M. (1998). *Temelji obveznostnega prava. Gospodarsko pravo I*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
5. Čokelc, S. (1998). Pojavi in odkrivanje davčnih utaj. V 30. *Simpozij o sodobnih metodah v računovodstvu, financah in reviziji*. Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije.
6. Čokelc, S. (2001). Davčne utaje in davčna morala. V *Davčno-finančna konferenca*. Ljubljana: GV Izobraževanje, izobraževanje in svetovanje d.o.o.
7. Čokelc, S. & Križman, A. (2014). Davčna miselnost in davčna morala v Sloveniji. *Naše gospodarstvo*, 60(1/2).
8. Emeršič, M. (2007). *Utaje davka na dodano vrednost s poudarkom na davčnih vrtiljakih* (diplomsko delo). Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
9. Eurostat. (2013a). *Fight against fraud: new study confirms billions lost in VAT Gap*. Belgija: Eurostat European comission.
10. Eurostat. (2013b). *European social statistics – 2013 edition*. Belgija: Eurostat European comission.
11. Feld, L. P., & Frey, B. S. (2002). Trust Breeds Trust: How Taxpayers are Treated. *Economics of Governance*, (3), 87–99.
12. Glogovšek, J. (1993). *Javne finance*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
13. Hleb, D., & Rozman, P. (1998). Utajevanje davkov. *Naše gospodarstvo, revija za aktualna gospodarska vprašanja*, 44(3): 369–383.
14. Jezernik, A. (2006). *Davčne utaje in davčna morala* (diplomsko delo). Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
15. Krnc, G. (1997). Preprečevanje davčnega utajevanja v Sloveniji. *Denar – revija o davkih*, 15, 16–19.
16. Pernek, F., Škof, B., Kobal, A., & Rožič, U. (1999). *Finančno pravo in javne finance – posebni del*. Maribor: Pravna fakulteta.
17. Pyle, D. J. (1991). The Economics of Taxpayer Compliance. *Journal of Economic Surveys*, (5), 163–198.
18. Rus, V., & Toš, N. (2005). *Vrednote Slovencev in Evropejcev*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
19. Skok, P. (1996). Nekaj misli o davčni morali. *Denar – revija o davkih*, 19-20: 41–42.
20. Slovenska akademija znanosti in umetnosti (1997). *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

21. Smith, K. W., & Stalans, L. J. (1991). Encouraging Tax Compliance with Positive Incentives: A Conceptual Framework and Research Directions. *Law and Society Review*, (13), 35–53.
22. Song, Y., & Yarbrough, Y. E. (1978). Tax Ethics and Taxpayer Attitudes. *A Survey*, *Public Administration Review*, (38), 442–457.
23. Tittle, C. (1980). *Sanctions and Social Deviance: The Question of Deterrence*. New York: Praeger.
24. Torgler, B. (2003). *Tax morale: Theory and empirical Analasys of tax compliance* (doktorska disertacija). Najdeno 5. junija na spletnem naslovu <https://wwz.unibas.ch/fileadmin/wwz/redaktion/Forum/Forschungsberichte/2003/Torgler.pdf>
25. Veršnik, N. (2004). Davčna mentaliteta. *Davčno-finančna praksa*. Najdeno 18. avgusta na spletnem naslovu <http://www.finance.si/104752>
26. Žibert, F. (1993). *Teorija javnih financ*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.